

Cemalettin Çelebi (Ahmet Cemalettin Ulusoy) (1864-1922)

I. Dönem Kırşehir Milletvekili.

Anadolu'daki Alevi- Bektaşî nüfusunun en önemli lideri olan Cemalettin Çelebi (Ahmet Cemalettin Ulusoy)'nin hayatına dair farklı kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem ve Hal Tercüme Kâğıdı* adlı eserlerde doğum tarihi 1864, doğum yeri Hacibektaş olarak belirtilirken, Nejat Birdoğan bu tarihi Çelebi'nin kendi ifadesi ile 1862 olduğunu yazmıştır. Aynı eserde, babasının Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelen Muhammet Feyzullah Efendi'nin olduğu, yine kendi anlatımından verilmiştir. Babasının ölümünden sonra, onun yerine posta oturması ile ilgili de farklı bilgiler mevcuttur. *Parlamento Tarihi ve Hal Tercüme kâğıdında*, Cemalettin Çelebi'nin babasının ölümünün hemen ardından 17 yaşında iken 1879'da oturduğu yazılmıştır. Ancak Cemalettin Çelebi'ye ait olan *Müdafaa* adlı eserini (Bu eser, ilk olarak 1915'te Çelebi'nin avukatı Yozgatlı Hacı Lütfü Beyoğlu Rıza Bey'in onayı ile yayınlanmıştır. Eserin İkinci baskısı ise, Cemalettin Çelebi'nin torunu Hamdullah Efendi'nin oğlu Tokat eski Milletvekili Haydar Ulusoy tarafından 1992'de bastırılmıştır) değerlendiren Birdoğan, Cemalettin Çelebi'nin posta 40 yaşında, 1902'de oturduğunu belirtmiştir. Yazar, Çelebi'nin torunlarından Haydar Ulusoy'un bu tarihi 1879 olarak, diğer torunu Celalettin Ulusoy'un ise 1881 olarak verdiğini yazmıştır. Birdoğan'a göre baskıların çevirilerinde hatalar ve belirsizlikler mevcuttur. Aynı şekilde aldığı eğitimle ilgili de farklı bilgiler mevcuttur. Hacı Bektaş Medresesi'nde din bilginlerinden Arapça ve Farsça öğrendiği ve 7 yıl boyunca müderrislik yaptığı bilgisi yaygın olarak bilinmektedir. Fakat Birdoğan bu konuda da çelişkiler olduğunu belirtmiştir. Yazar, Haydar Ulusoy'un dedesinin medrese eğitimi gördüğünü ancak diğer torun Celalettin Ulusoy'un ise babasının ölümünden sonra öğrenimini ilerletemediğini beyan ettiklerini belirtmiştir. Birdoğan, daha sonra incelediği, Çelebi'nin yakın dostu olan Âşık Sıtkı ile birbirlerine karşılıklı değişimlerinden, Çelebi'nin Arapça ve Farsçaya hâkim olduğunun anlaşıldığını yazmıştır.

I. Dünya Savaşı patlak verdiğinde Çelebi, "Yeşil Ordu" (Mücahidin Alayı)'yu oluşturarak doğu illerini Ruslardan kurtarmak için Erzurum'a kadar gitmiştir. Savaş devam ederken, Talat ve Enver Paşalar ile görüştüğü, Enver Paşa'nın Mücahid Alayını teftişe geldiği bilgileri mevcuttur. I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi ve ardından Mondros Mütarekesi ile Anadolu'nun yer yer işgal edilmeye başlaması üzerine Cemalettin Çelebi, Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa liderliğinde başlayan Millî Mücadele taraftarı olmuştur. Anadolu'da geniş bir yelpazede yürütülmeye çalışılan bu mücadelede farklı kesimlerin desteğini almak son derece önemsenmiştir. Bu bağlamda Kırşehir, Hacibektaş ve çevresinde Anadolu nüfusunun önemli bir kısmını barındıran Alevi ve Bektaşîlerin desteğini almak, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere lider kadro için önemli görülmüştür. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, 26 Haziran 1919'da 2. Ordu Müfettişliğine göndermiş olduğu telgrafta, Anadolu'da yaşayan Alevi-Bektaşî tarikatına bağlı olan halkın lideri pozisyonundaki Cemalettin Çelebi'nin desteğini almak gerektiğini yazmıştır. [Sivas Kongresi](#)'nden sonra, mücadelenin merkezi olarak Ankara seçilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ve Temsili Heyeti üyeleri Ankara'ya giderken 23 Aralık 1919'da Hacibektaş'a gelmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa ile yapılan görüşmelerde, Çelebi'nin gelecekte ülkede Cumhuriyet tesis edileceğine dair öngöründe bulunduğu da bilinmektedir.

Mustafa Kemal Paşa, henüz Ankara'ya varmadan uğradığı bu bölgeden manevi desteğin yanında, tükenmek üzere olan yiyecek ve bir miktar da para desteği olarak büyük bir memnuniyetle ayrılmıştır. Bu memnuniyet, Mazhar Müfit Kansu'nun anılarında şu şekilde anlatılmıştır. *2 Ocak 1920 günü Cemiyetin Merkez Kurullarına, Hacibektaş'ta Çelebi*

Cemalettin Efendi'ye, Mulki'de Hacı Musa Bey'e ayrıca bir bildirim yaptık. Bu bildirimimizin içindekiler ve yazılış biçimleri şöyle idi; Yolculuğumuz sırasında görüp incelediklerimiz, bizlere, gerçek koruyucu Ulu Tanrı'nın yardımı ile meydana gelen ulusal birliğimizin dayanağı olan ulusal örgütün kök salmış ve ulusun ve yurdun geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir bir güç ve erk durumuna gelmiş olduğunu sevinçle gösterdi.

Ahmet Cemalettin Çelebi, I. TBMM'de Kırşehir milletvekili seçilmiştir. Meclis'teki görevi, Birinci Başkan Vekilliğidir. Ancak kalp yetersizliği sebebiyle günlerini çoğunlukla evinde yatakta geçirmiştir. O yüzden 26 Nisan'da Başkanlığa telgraf aracılığı ile sunduğu dilekçede, kendine gösterilen bu güven ve ilgiden memnuniyetini dile getirmiş ancak, yataktan kalkamayacak kadar hasta olduğunu ifade edip, göreve gelemeyeceğini bildirerek izin istemiştir. Çelebi'nin bu isteği Genel Kurul'da kabul edilmiş ve süresiz izinli sayılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Çelebi'nin sağlığı ile yakından ilgilenmiş ve özel doktorlar göndermiştir. Dr. Naci ve Dr. Osman Bey'ler yataktan çıkmasına izin vermemişlerdir. Dolayısıyla Ankara'da meclise hiç gidemediği halde Ocak 1922'de ölümüne kadar mebusluk görevi devam etmiştir. Cemalettin Çelebi'nin torunu Celalettin Ulusoy, ölüm tarihini 1921 olarak vermesine rağmen Hacı Bektaş Tekkesinin içindeki Kırklar Meydanındaki mezarının kitabesinde 1922 olarak yazılmıştır.

Hüsamettin Ertürk ve Hülya Küçük, Cemalettin Çelebi'nin Büyük Millet Meclisi'nde oluşan Muhafız II. Grupta yer aldığını, Mustafa İslamoğlu ise Çapanoğlu İsyanında Mustafa Kemal Paşa'nın Cemalettin Çelebi'den isyan bölgesinde bulunan Alevilerin bu isyana destek vermemesini sağlamasını istediğini, ancak Çelebi'nin bunu reddettiği gibi birtakım iddialarda bulunmuşlardır. Ancak belge, anı ve kaynaklarda bu iddiaları destekleyecek herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bengül BOLAT

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Harp Tarihi Arşivi, No:4/502, Dolap 46.

ATASE: Kl.732 D.27 f. 5.

HTV: Harp Tarihi Vesikaları no 113.

Resmi Yayınlar

Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919 - 1923 Cilt, III. I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay. Ankara 1994.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü, 23 Nisan 1920-20 Ekim 1991, TBMM Genel Sekreterliği Yay. Ankara 1994.

Millet Meclisi Üyesi, Hal Tercüme Kâğıdı Örneği, 275.

Yurt Ansiklopedisi "Kırşehir Maddesi", C VII., Anadolu yayınları İstanbul 1982-1983, s. 4917.

Araştırma Eserler

BİRDOĞAN, Nejat, **Çelebi Cemalettin Efendi'nin Savunması (Müdafaa)**, Berfin Yay. İstanbul 1994.

ERTÜRK, Hüsamettin, **İki Devrin Perde Arkası**, Kaleme Alan: Samih Nafiz Tansu, Sebil Yayınları, İstanbul 1996.

İSLAMOĞLU, Mustafa, **Anadolu Halk İsyancıları (1919-1921)**, Denge Yayınları, İstanbul 1998.

KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C I, TTK Yay. Ankara 1988.

Kırşehir İl Yıllığı, 1973.

KUTAY, Cemal, **Kuruluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara bty.

KÜÇÜK, Hülya, **Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşiler**. Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.

ORANLI, Ziya, **Atatürk'ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları**, Anlatan: Ali Metin, Alkan Matbaası, Ankara 1967.

SAKALLI, Bayram, **Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler**, Ankara 1988.

Makale ve Bildiriler

ALTINOK, Baki Yaşa, "Çelebi Cemaleddin ile Veliyyeddin Efendi'nin Kurtuluş Savaşı ve Mustafa Kemal Hakkında Alevilere Gönderdiği Beyannameler ve Orijinal Metinleri", **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı**, 2. Cilt, Ankara, 17-19 Ekim 2007, s.1001-1032.

BOLAT Bengül, "Millî Mücadele de Kırşehir in Yeri ve I TBMM Döneminde Kırşehir Milletvekilleri", **CDAT: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 2, 4, 2006, s.39-60.

BOLAT, Mahmut, "Millî Mücadele Başlarında Mustafa Kemal Paşa'nın Kırşehir'e Ziyareti ve Temasları", **Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi**, Ankara, 12-16 Kasım 2007, Bildiriler, C.I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s.1259-1270.

....., "Mustafa Kemal Paşa'nın Kırşehir Gençler Derneğinde 24 Aralık 1919'da Yaptığı Konuşmasındaki Mesajlar", **I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu**, 15-17 Ekim 2008, Bildiriler, Kırşehir Eylül 2011, s.1379-1389,

ÖZÜÇETİN, Yaşar, "Türkiye Büyük Millet Meclisi, Birinci Dönem Kırşehir Mebusları (1)", **I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni**, 8-10 Ekim 2003, Kırşehir 2004, s.440-441.

UZUN, Hakan, "Mustafa Kemal Paşanın, Millî Mücadele Başlarında Kırşehir'e Gelişi", **CDAT: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 2, 3, 2006, s.59-76.

29/03/2025 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cemalettin-celebi-ahmet-cemalettin-ulusoy-1864-1922/?pdf=6633> adresinden erişilmiştir